

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนตามโครงการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ของ
สถานีตำรวจภูธร โกลุมพิสัย อำเภอโกลุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร
แนวคิด ทฤษฎี ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับงานตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์
3. ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์
4. ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม
5. การปฏิบัติงานของตำรวจ
6. บริบททั่วไปของสถานีตำรวจภูธร โกลุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ศึกษาและเสนอแนะไว้ดังนี้

เรืองยศ จันทรสามารถ (2551 : 3) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการ
ดำเนินงานตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้น จนถึงกระบวนการสิ้นสุดในทุกขั้นตอน และในการเข้ามี
ส่วนร่วมนั้นมีทั้งรายบุคคล กลุ่มหรือองค์กร ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน เพื่อดำเนินการ
พัฒนาและเปลี่ยนแปลง ไปในทิศทางที่ต้องการ โดยผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงการ
เปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

สุดาวรรณ์ มีบัว (2547 : 40) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน
หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ประชาชนสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันทำกิจกรรม
หรือการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางที่ต้องการ ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มใน
ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอน โดยร่วมคิดหาแนวทางวิธีการในการดำเนินงาน ร่วม

ดำเนินการ ร่วมในการกำหนดเปลี่ยนแปลง การร่วมในการตัดสินใจ และร่วมติดตามการดำเนินงานในกิจกรรมที่เข้าร่วมกันรวมทั้งรับประโยชน์จากกิจกรรมนั้นด้วย

การม คำพิพัตร์ย (2545 : 15) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอน ซึ่งผลดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ (Contribution) เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งยังทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

สุนีย์ มลลิกะมาลย์ (2545 : 49) ได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของบทบาทประชาชนในกระบวนการพัฒนา คือ การมีส่วนร่วมด้วยการเข้าร่วมอย่างมีความกระตือรือร้น มีพลังของประชาชนในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม และการจัดการทรัพยากร เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2522 : 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการ และทิศทางการเปลี่ยนแปลงและความคิดเห็นพ้องต้องกันนั้น ต้องมีมากพอจนเกิดการริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติ คือต้องเห็นพ้องต้องกันเป็นส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น โดยคนที่มาร่วมกันจะมีความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

นิรันดร์ จงวุฒิวศย์ (2527 : 159) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้ทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับการเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย

เสนห์ จามริก (2527 : 22) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ได้หมายความว่า จะดึงประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมตามที่นักวิชาการหรือองค์กรพัฒนาตั้งขึ้น แท้จริงแล้วเพียงให้ชุมชนมีกิจกรรมและวิธีดำเนินการของเขาเองในชุมชนพื้นฐานระดมทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อบรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการและที่สำคัญคือตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของคนในฐานะผู้ได้รับจากสังคม

อกิน ระพีพัฒน์ (2527 : 24) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาซึ่งความสามารถของตนเอง ในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคมในการมีส่วนร่วม

ในการพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง

ซานิตซ์ บัญชู (2530. อ้างถึงใน ; สุชาติ โคตรประทุม. 2541 : 17) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนสามารถที่จะรวมตัวของเขาเอง ในการแสวงหาแนวทางในการตอบสนองด้วยการวางแผนการบริหาร และการจัดการในการปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง และท้องถิ่นให้ดีขึ้น

วิลเลียม (Williams. อ้างถึงใน ; นิสากร วิจิษฐ์ภาค. 2530 : 30)

ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึงกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน แก้ไขหาร่วมกันการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และการสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติขององค์การและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

จากคำจำกัดความของการให้ความหมาย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถสรุปความหมายได้ 5 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะของตัวบุคคล ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในปัจจัยบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยมองประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญของแนวคิด เช่น การตัดสินใจ จิตสำนึก ความรู้สึกรับผิดชอบและการจงใจ
2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มและกระบวนการ ที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างภายในหน่วยให้เป็นกระบวนการ ที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในลักษณะที่ได้ให้ความสำคัญระหว่างผู้นำ ผู้ตามและองค์กรที่มีประสิทธิภาพ
3. การมีส่วนร่วมในลักษณะของโครงการ ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญที่การจัดโครงการมีส่วนร่วมที่ดี โดยเน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิค ความรู้ และการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงที่ดีระหว่างประชาชนกับรัฐ
4. การมีส่วนร่วมในลักษณะของสถาบัน ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในแง่ของการเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงสร้างทางอำนาจของกลุ่มผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคมในการกำหนดรูปแบบการใช้ทรัพยากร การบริหารสถานะและอำนาจในสังคม
5. การมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบาย ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในเรื่องการยอมรับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม แล้วนำมาใช้กำหนด

เป็นนโยบายและแผนงานระดับชาติเพื่อเป็นการประกันความมั่นคงในเรื่องของการให้การสนับสนุนและยอมรับ การเปลี่ยนแปลง ทั้งในรูปสถาบัน โครงการ กฎหมาย และอุดมการณ์ แนวคิดใหม่ ๆ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ศึกษาและเสนอแนะไว้ดังนี้

ไพรัตน์ เคชะรินทร์ (2527 : 6-7) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและคิดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสรรสร้างสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมการตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชน และรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ได้ตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : 91) โดยได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

- 8.1 ร่วมแสดงความคิดเห็น
- 8.2 ร่วมสละทรัพยากรวัสดุ
- 8.3 ร่วมสละแรงงาน
- 8.4 ร่วมสละเวลา

อคิน รพีพัฒน์ (2527 : 107-111) แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหา
2. ร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางและการวางแผนพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหา
3. ร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. ร่วมในการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

สถาบันพระปกเกล้า (2544 : 24) หากพิจารณากระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัต เราอาจแบ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นกระบวนการต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วย การรับรู้ การเข้าถึงเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนกิจกรรม
2. การปฏิบัติ/ดำเนินการ ประกอบด้วย การเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และการตัดสินใจ
3. การจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์หรือผลของกิจกรรม หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น
4. การติดตามประเมินผล เกี่ยวข้องกับการพยายามที่จะประเมินประสิทธิผลกิจกรรมต่าง ๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินกิจกรรม ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าสู่ในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

3. รูปแบบของการมีส่วนร่วม

รูปแบบของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้ศึกษาและเสนอแนะไว้ดังนี้

แชปปีน (Chapin, 1977 : 317 ; อ้างถึงใน อารักษ์พันธุ์ จันทร์สว่าง, 2522 : 21)

ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

กรรณิกา ชมดี (2524 : 25) ได้ขยายรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ

4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
5. การมีส่วนร่วมสัมภพณ์
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้ใช้แรงงาน
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
10. การมีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 แบบ ได้แก่

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Inclusive Organization) เช่น การรวมกลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มต่าง ๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการของกลุ่มหรือกรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการที่รัฐเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานของรัฐที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกเวลา รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เป็นการกล่าวในภาพรวม ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งงานด้านพัฒนาชุมชน งานด้านการเมืองการปกครอง
4. กระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของบุคคลในกิจกรรมหนึ่ง ๆ อาจมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือหลายขั้นตอนก็ได้ นักวิชาการได้แบ่งขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมไว้แตกต่างกันออกไป คือ

นิพัทธเวช สืบแสง (2526 : 3-13) ได้สรุปว่า กระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหา หรือกำหนดปัญหาของชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในการแสวงหาสาเหตุของปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในวิธีการแก้ไขปัญหา
4. การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

5. ประเมินผลการดำเนินการแก้ไขปัญหา

เจมส์ คี บีนทง (2526 : 53-68) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดจนกระบวนการพัฒนา
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตาม โครงการพัฒนา
4. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

เจมส์ คี บีนทง (2526 : 10-12) ได้กล่าวถึงการระดมประชาชนหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง มี 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบทขั้นตอนนี้ เป็นตอนแรกที่สำคัญที่สุดเพราะถ้าชาวชนบทไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านตัวของเขาเองกิจกรรมต่างๆที่ตามมาไร้ประโยชน์เพราะชาวชนบทจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้นสิ่งหนึ่งที่แน่นอนที่สุดก็คือชาวชนบทผู้อยู่กับปัญหาของตนไม่ชัดเจนกว่าจะมีเพื่อนมาช่วยให้ตนวิเคราะห์ถึงปัญหาของตนได้เด่นชัดยิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจึงน่าจะมีหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นกระจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพหรือเป็นจิตแพทย์ผู้คอยซักถามให้ชาวชนบทเห็นภาพปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานกิจกรรม การวางแผนดำเนินงานกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่นักพัฒนาต้องการแต่ผลงานพัฒนาวัตถุประสงค์ให้เสร็จสิ้น โดยลับไว ก็จะดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง อาจจะมี ความยากลำบากที่จะผลักดันให้เจ้าหน้าที่ หรือนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นแต่เพียงเพื่อนของชาวชนบทในการช่วยกันวางแผนงาน เพราะชาวชนบทโดยทั่วๆ ไปมีการศึกษาน้อย แต่ถ้าเราไม่ทำให้ชาวชนบทได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ชาวชนบทจะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนดำเนินงานก็จะหมดไป เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจะต้องทำใจให้ได้ว่าการศึกษาใดก็ตามต้องเริ่มความยากง่าย เร็ว ช้า จากระดับของผู้ที่จะรับการศึกษา มิใช่จากระดับของผู้ที่จะรับการศึกษา มิใช่จากระดับความรู้ความสามารถของตน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่า ชาวชนบทยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวชนบทก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะจากประสบการณ์การทำงานชนบทอย่างน้อยชาวชนบทก็มีแรงงานของตนเป็นขั้นต่ำที่สุดที่สามารถจะเข้าร่วมได้ และในหลายๆ แห่งชาวชนบทสามารถจะร่วมลงทุน

ในกิจกรรมหลายๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทคิดค้นทุนให้กับตนเองในการทำดำเนินงาน และจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้น เพราะเขาจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของซึ่งต่างไปจากสภาพที่การลงทุนปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากปัจจัยภายนอก จะมีอะไรเสียหาย ก็ไม่ต้องเดือดร้อนมากนัก และการบำรุงรักษาก็จะไม่เกิด เพราะเมื่อไม่ใช้ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รัก และหวงแหนมัน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินงานอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินงานชนิดนั้นด้วยตนเองไปได้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งอีกเหมือนกันเพราะถ้าหากการติดตามงานและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วม แต่การดำเนินการโดยบุคลากรภายนอก ชาวชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อ ๆ ไป จึงอาจประสบความยากลำบาก เพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร แน่่อนที่สุดอาจจะมีผู้โต้แย้งว่า การประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุดน่าจะมาจากบุคลากรภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่ถ้าคิดถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่มุ่งจะพัฒนาคน การคำนึงถึงแต่ความเที่ยงธรรมในแนวความคิดของคนภายนอกย่อมไร้ประโยชน์ การผสมผสานระหว่างคนนอกกับชาวชนบทน่าจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากส่วนประกอบของคนนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมจะเป็นชาวชนบทในหมู่บ้านอื่น ๆ มาร่วมประเมินด้วยก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ไม่น้อย เพราะนอกจากจะเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไป (ถ้ากิจกรรมนั้นเกิดประโยชน์) แล้วชาวชนบทเองจะเข้าใจและมองคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ คล้ายคลึงกับชาวชนบทด้วยตนเอง

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6-7) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายพัฒนา คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงตลอดถึงความต้องการของชุมชน
2. ร่วมค้นหา และสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงานหรือ โครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขตลอดจนสนองความต้องการของชุมชน

4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งภาพเอกชนและภาครัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535 : 28) กล่าวว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาชนบทมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่หนึ่ง คือ ศึกษาชุมชนหรือที่เรียกว่า ขั้นการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่พัฒนาจากหน่วยงานของภาครัฐหรือเอกชนเข้าไปในชุมชน เพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชน ตลอดจนจนถึงการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาสำหรับใช้เป็นข้อมูลเองในการพัฒนาชนบทนั้น ๆ
2. ขั้นตอนที่สอง เป็นการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาโดยมีการรวมกลุ่มกันอภิปรายถกเถียงแสดงความคิดเห็นหรือที่เรียกว่าประชุมปรึกษาหารือเพื่อวางแผนพัฒนา
3. ขั้นตอนที่สาม เป็นการลงมือปฏิบัติตามแผนหรือวิธีการที่ได้ร่วมกันตัดสินใจมาแล้วจากขั้นตอนที่สองตามสภาพที่ผ่านมา
4. ขั้นตอนที่สี่ ขั้นการประเมินผลงาน ในขั้นนี้เจ้าหน้าที่และชาวบ้านจะร่วมกันกำหนดคณอย่อยต่างๆ ในการประเมินผลตลอดจนดูแลปัญหาข้อขัดข้องที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการประเมินผล

จึงกล่าวได้ว่าขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ควรเริ่มตั้งแต่การคิด การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุป ขั้นตอนการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) มีส่วนร่วมวางแผนแก้ไขปัญหา

3) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน

4) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ไวท์ (White. 1982 : 198 ; อ้างถึงใน วันธิกรณ์ นุกฤต. 2540 : 33) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 3 มิติ คือ

มิติที่หนึ่ง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร

มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ

มิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน ทั้งยังได้เพิ่มเติมอีกว่าสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมในประการที่ 4 ที่ควรนำมาพิจารณา คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานที่ทำไป

โคเฮน และอ็พซอफी (1980 : 263 ; อ้างถึงใน วันธิกรณ์ นุกฤต, 2540 : 33) ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับไวท์โดยได้แบ่งประเภทการมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากความหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมที่กล่าวมานี้ สรุปได้คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ถึงปัญหา หาวิธีการ และแนวทางแก้ไข โดยร่วมกันตัดสินใจและวางแผน รวมตลอดจนถึงการปฏิบัติตามกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ และติดตามประเมินผล

จากแนวคิดนี้สามารถที่จะสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ประชาชนควรจะได้เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ การค้นหาปัญหา ตระหนักถึงปัญหานั้น ๆ แล้วก็ร่วมในขั้นตอนการวางแผนเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นประชาชนยังควรจะต้องมีส่วนร่วมในการลงทุนด้วยเงินทอง แรงงาน หรือวัสดุอุปกรณ์และต่อจากนั้นประชาชนก็ควรที่จะมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานที่ตกลงไปด้วย

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ศึกษาและเสนอแนะไว้ดังนี้

โคเฮน และอัทซอพฟ์ ได้เสนอว่า มีบุคคล 4 ฝ่าย มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชน ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. อายุ และ เพศ
2. สถานภาพในครอบครัว
3. ระดับการศึกษา
4. สถานภาพทางสังคม
5. อาชีพ
6. รายได้และทรัพย์สิน
7. ระยะเวลาในท้องถิ่น และสถานภาพการทำงาน

รีดเดอร์ (Reader, 1971 : 482 ; อ้างถึงใน นิรันดร์ จงวุฒินิเวศย์, 2527 : 187)

ได้สรุปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 11 ประการดังนี้ คือ

1. การปฏิบัติตนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐานกล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะเลือกวิธีการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อมั่นพื้นฐานของตน
2. มาตรฐานคุณค่า บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง
3. เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะส่งเสริม ปกป้อง และรักษาเป้าหมายของตนเอง
4. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล บางครั้งมีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา
5. ความคาดหมาย บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะประพฤติดังแบบที่จรรยาบรรณว่าจะต้องประพฤติในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่น
6. การมองแต่ตัวเอง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งคิดว่าตัวเองควรจะต้องกระทำเช่นนั้น

7. การบีบบังคับ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกว่าตนถูกบังคับให้ทำ

8. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเรามีนิสัยชอบกระทำเมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ

9. โอกาส บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมักจะมีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคม โดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ตามที่โครงสร้างของสังคมเอื้ออำนวยให้

10. ความสามารถ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมักจะเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนมีความสามารถ

11. การสนับสนุน บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมักจะเริ่มปฏิบัติงานเมื่อรู้สึกว่าเขาได้รับการสนับสนุน

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1981 : 263 ; อ้างถึงใน สานิตย์ บุญชู, 2527 : 10-11) เสนอปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. จากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้นมีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ

1.1 การมองเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากสิ่งตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

1.2 การได้รับคำบอกกล่าว หรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวนมากจะเห็นประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา แต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบ แบบแผน เป็นต้น ดังนั้น ปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะ

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชน มีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้

2.2 ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัดเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้

2.3 กำหนดลักษณะกิจกรรมที่แน่นอน

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วมโดยปกติที่ผ่านมา ในกิจกรรมหนึ่ง ๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนด เป้าหมาย วิธีการ หรือผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้กระทำ

อนุภาพ ธีรลาภ (2528 : 21-22) กล่าวถึงเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเกิดจากพื้นฐานของประชาชน 4 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนต้องมีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประชาชนต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผน จัดการ บริหารองค์กร และการใช้ทรัพยากรในที่สุด

2. ประชาชนจะต้องมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพ ที่เปิดโอกาสให้เข้ามีส่วนร่วม

3. ประชาชนต้องมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ ประชาชนต้องมีความเข้าใจเห็นประโยชน์ในการเข้าร่วม จะต้องมิใช่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ประชาชนมิได้ประสงค์จะเข้าร่วมในนัยหนึ่งนัยใด

4. ประชาชนจะต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีโอกาสที่จะเข้าร่วม ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนต้องการระดับที่เหมาะสม ประชาชนจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเอง

จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยส่วนบุคคล สถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นเพศ อายุ ระดับการศึกษา ความเชื่อ ค่านิยม นิสัย ประเพณี ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด รวมทั้ง การได้รับการยอมรับหรือการสนับสนุนจากผู้อื่น เป็นปัจจัยซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทั้งสิ้น

6. วิธีการวัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

จากการกล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่มีผลกระทบต่อชีวิต ความเป็นอยู่ของตนและพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเองโดยเริ่มจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ไม่ใช่ด้วยความต้องการของบุคคลภายนอกภายใต้กระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น หากเข้าใจวิธีการวัดการมีส่วนร่วมใน

การพัฒนา และนำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการให้และรับอำนาจแก่ประชาชน การพัฒนาต่าง ๆ จะได้รับผลสำเร็จอย่างรวดเร็วขึ้น

บัญชากร แก้วส่อง (2531 : 39) ได้จำแนกการวัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาไว้หลายแบบ เช่น

1. การจำแนกประเภทการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา เป็นการวัดเชิงคุณภาพแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่คิดเห็นประชาชน มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนตัดสินใจ ร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนา หรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ อันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมต่อสังคมหรือบุคคลก็ตาม

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) อันนับเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

2. การจำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม

ตามแนวคิดของสมาคมสาธารณสุขอเมริกาซึ่งจำแนกระดับความเข้มไว้ 3 ระดับ คือ (บัญชากร แก้วส่อง, 2531 : 18)

2.1. ระดับการตัดสินใจ (Decision - Making) ในระดับนี้ประชาชนจะเข้าร่วมในการวางแผน และจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตนเองจึงถือว่า การมีส่วนร่วมระดับนี้เป็นการรับผิดชอบด้วยตนเอง (Level of Responsibility by Themselves)

2.2. ระดับการร่วมมือ (Cooperation) ในระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือในการพัฒนาตามแผนงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอกบางครั้งประชาชนจะร่วมเสียสละเวลา แรงงานและทรัพย์สิน เพื่อให้แผนงานนั้นประสบผลสำเร็จการมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือเป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้ (Acceptable Level of Participation)

2.3. ระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) ในระดับนี้ประชาชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์จากบริการที่กำหนดไว้ ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นการยอมรับบริการเท่านั้น เช่น เข้าร่วมโครงการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

3. จำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม

อัปฮอฟ (Uphoff. 1980 : 219-222 ; อ้างถึงใน อคิน ระพีพัฒน์. 2527 : 102) ได้แยกประเภทผู้เข้าร่วมตามสถานภาพ ได้ 4 ประเภท คือ

1. บุคคลในท้องถิ่น (Local Residents)
2. ผู้นำในท้องถิ่น (Local Leaders)
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ (Government Personnel)
4. เจ้าหน้าที่ต่างชาติ (Foreign Personnel)

ซึ่งการจำแนกผู้เข้าร่วมดังกล่าวนี้ กล่าวว่าจะต้องพิจารณาถึงสถานภาพส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว การศึกษา ชนชั้นทางสังคม ระดับรายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย และสถานภาพการถือครองที่ดิน เป็นต้น

4. การจำแนกตามรูปแบบของการมีส่วนร่วม

การจำแนกลักษณะนี้ ดูซ เซลดอร์ป (Dusseldorp. 1980 : 6 ; อ้างถึงใน บัญชร แก้วส่อง. 2531 : 27) ได้จำแนกวิถีของการเข้าไปมีส่วนร่วม (Way of Participation) เป็น 2 ทางคือ

1. การมีส่วนร่วมทางตรง หมายถึง การที่บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาด้วยตนเอง เช่น การเข้าร่วมประชุม ร่วมอภิปราย ร่วมใช้แรงงานหรือร่วมลงคะแนนเสียง เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมผ่านตัวแทนหรือการสนับสนุนโดยไม่นำตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการหมู่บ้านชุมชนและมวลชนสัมพันธ์แบ่งออกได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การแสดงความคิดเห็นและความต้องการของชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน ได้แก่ การร่วมเป็นคณะกรรมการเพื่อการวางแผนในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน การประชุมปรึกษาหารือ
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการกิจกรรม ได้แก่ การร่วมร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนา
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามผลงาน ได้แก่ การติดตามผลงานและมีการปรับปรุงในส่วนที่ยังบกพร่องและดูแลรักษาให้ยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับงานตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์

1. นิยามของตำรวจชุมชนสัมพันธ์

สำนักแผนงานและงบประมาณสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของกิจกรรมและยุทธศาสตร์ของงานชุมชนสัมพันธ์ไว้ดังนี้ “การจัดกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างตำรวจกับกลุ่มบุคคลเป้าหมายหรือประชาชนทั่วไป เพื่อให้กลุ่มบุคคลเป้าหมายเกิดความใกล้ชิดและเป็นมิตรกัน จะทำให้สามารถพึ่งตนเองในการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินได้ระดับหนึ่ง เช่น การออกเยี่ยมเยียน ให้คำแนะนำต่าง ๆ และการฝึกอบรมให้ความรู้แก่บุคคลกลุ่มเป้าหมาย โดยเน้นเฉพาะเด็กและเยาวชน หรือประชาชนทั่วไปทำให้สามารถแก้ปัญหาและทำงานร่วมกับตำรวจได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น การแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาจราจร ปัญหาอัคคีภัยและอุบัติเหตุ ปัญหายาเสพติดให้โทษ ฯลฯ

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2530 : 81) ได้กล่าวว่า

“ยุทธศาสตร์ด้านชุมชนสัมพันธ์ คือ จะใช้งานชุมชนสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีของตำรวจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนโดยตรง ตลอดจนเป็นการส่งเสริมสนับสนุนคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น”

ได้กล่าวถึงงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ไว้ว่า

“งานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ คือ กระบวนการที่กำหนดทิศทางให้บุคลากรตำรวจทั้งหมดในแต่ละองค์กร ได้หันเหพฤติกรรมไปสู่การปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เพื่อ

ที่จะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ภายนอกองค์กร ในลักษณะที่จะเอื้ออำนวยให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักขององค์การตำรวจ”

“หลักใหญ่ของแนวทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์เพื่อป้องกันอาชญากรรม คือ การจัดสภาพทั่วไปไม่ว่าในระดับเมือง ชุมชน หรือละแวกบ้าน ในลักษณะเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลง่ายต่อการควบคุมสังเกตตรวจตรา โดยไม่ล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล รวมทั้งมุ่งสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการป้องกันชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินทั้งของตนเองและบุคคลอื่น ให้ปลอดภัยจากภัยอาชญากรรม ตามแนวทฤษฎีนี้ตำรวจมีบทบาทเป็นฝ่ายวางแผน สนับสนุน และให้คำปรึกษาแก่ชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม แนวทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์มุ่งสู่การควบคุมชุมชน โดยกำหนดให้ประชาชนเป็นหลักประกันในการป้องกันอาชญากรรม โดยมีกลไกของรัฐทำหน้าที่วางแผนสนับสนุนและแจกจ่ายข่าวสารข้อมูลอาชญากรรม”

กองวิจัยและแผน กรมตำรวจ (2532 : 7) ได้กำหนดนิยามงานชุมชนสัมพันธ์ ในหน้าที่ตำรวจไว้ว่า “หมายถึง งานที่ตำรวจได้กระทำเพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหรือชุมชนต่าง ๆ เกิดรวมตัวกันมีความสัมพันธ์ ผูกพันเกี่ยวข้องต่อกัน ร่วมมือประสาน การปฏิบัติหรือช่วยเหลือและสนับสนุนการปฏิบัติงานของตำรวจ และเป็นการดำเนินงานอย่างเป็นทางการกระบวนกรเพื่อให้ตำรวจมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความเข้าใจในปัญหาซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ”

2. แผนปฏิบัติการชุมชนสัมพันธ์

แผนปฏิบัติการชุมชนสัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. 2549 : 24)

1. พัฒนาความพร้อมของหน่วยงานที่รับผิดชอบงานการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในด้าน โครงสร้าง ระบบการบริหารงาน กำลังพล วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ ให้เพียงพอกับความจำเป็น

ในการปฏิบัติงานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เสริมสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อกันระหว่างตำรวจกับประชาชน

3. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนกิจการตำรวจและมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ อุบัติภัย และทารุณกรรมเด็กและเยาวชน

4. ส่งเสริมสนับสนุนองค์กรประชาชนในชุมชนให้มีขีดความสามารถยิ่งขึ้น ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ อุบัติภัย และทารุณกรรมเด็ก และเยาวชน

5. ส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาคุณภาพชีวิตมีลักษณะนิสัยและรูปแบบชีวิตที่ดี งาม เป็นผู้มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย และจิตสำนึกที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบต่อสังคม อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6. ปรับการปฏิบัติของหน่วยทั้งการคัดเลือกบุคคล การจัดชุด การคัดเลือกพื้นที่ เป้าหมายให้เหมาะสม ขยายผลการปฏิบัติและพัฒนางานชุมชนสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับพื้นฐาน

3. ขั้นตอนของงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์

ขั้นตอนของงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ มีดังนี้ (สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. 2549 : 28-29)

1. ออกพบปะและเยี่ยมเยียนผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนเป็นประจำ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้รู้จัก เป็นที่ยอมรับ มีความคุ้นเคยและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

2. ศึกษาข้อมูลชุมชนด้านความจำเป็นพื้นฐานและข้อมูลหมู่บ้าน รวมทั้ง ข้อมูลทางด้านปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ อุบัติภัย และทารุณกรรมเด็กและเยาวชน โดยการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ การสอบถาม หรือสัมภาษณ์ผู้นำ หรือประชาชน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง การออกแบบสอบถาม การสังเกตการณ์ และมีส่วนร่วมในการ ดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

3. เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติและดำเนินการสนับสนุน ได้แก่

3.1 กิจกรรมตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม รวมทั้งศาสนาพิธี เช่น การแต่งงาน งานศพ งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญเลี้ยงพระ งานสงกรานต์ การรดน้ำคำหัว งานบายศรีสู่ขวัญ งานประจำปี ฯลฯ

3.2 กิจกรรมปกติตามวิถีชีวิตประจำวัน เช่น งานอาชีพ การทำการเกษตร งานอดิเรก การออกกำลังกาย ดนตรี กีฬา เป็นต้น

3.3 กิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น หรือหน่วยงานอื่นร่วมกับชุมชนจัดขึ้น เช่น งานพัฒนา งานบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ เป็นต้น

3.4 กิจกรรมช่วยบริการ เช่น การบริการตัดผมนักเรียน การบริการซ่อมแซมเครื่องใช้ไฟฟ้า ซ่อมเครื่องมือทำการเกษตร

4. การเตรียมการจัดระบบงานและประเมินความพร้อม การเตรียมการจัดระบบงานและการตรวจสอบความพร้อมในการปฏิบัติงานเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก เพื่อให้กำลังคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความพร้อมในการปฏิบัติงานระบบงาน แผนงาน และขั้นตอนในการปฏิบัติกระชับสอดคล้องเหมาะสม วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ไม่ขัดข้องพร้อมอำนวยความสะดวกในการดำเนินการ

5. การแนะนำให้มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองและชุมชน จากปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ อุบัติภัย และปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอาชญากรรมนั้น เป็นวิธีการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุดเมื่อประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองและชุมชนจากปัญหาดังกล่าว โดยได้เข้าใจถึงที่มาปัญหาผลเสียที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนแนวทางการป้องกัน แก้ไข และมีความรู้สึกผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชนแล้วปัญหาต่าง ๆ ย่อมที่จะต้องลดน้อยหรือหมดไปในที่สุด

6. ปฏิบัติการชุมชนสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือ สนับสนุน ช่วยเหลือ และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของตำรวจ ได้แก่

6.1 กิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ในเหตุการณ์และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะ เช่น การเกิดโจรกรรม อุบัติภัย และสาธารณภัยต่าง ๆ

6.2 กิจกรรมการศึกษาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับงานการป้องกันรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดให้โทษ การให้ความรู้กฎหมายเบื้องต้น และความมั่นคงแก่บุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายตามความเหมาะสม เช่น เด็ก เยาวชน สตรี แม่บ้าน พ่อบ้าน ลูกเสือ เนตรนารี นักเรียน นิสิต นักศึกษา มูลนิธิองค์กรอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเน้นที่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาต่าง ๆ ในพื้นที่รับผิดชอบ

6.3 กิจกรรมแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนเพื่อสนับสนุนงานตำรวจในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเคารพกฎหมายและสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น การเป็นแหล่งข่าวให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาชญากรรม การเป็นพยานในคดีอาญา การเป็นผู้ประสานความเข้าใจระหว่างประชาชนกับตำรวจ กรณีที่มีปัญหาความขัดแย้ง

6.4 กิจกรรมหลักเพื่อให้ประชาชนร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหา อาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ อุบัติภัย และสาธารณภัยเด็กและเยาวชน โดยเจ้าหน้าที่ ดำรงเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและป้องกันตนเองได้ระดับหนึ่ง เช่น การจัดระบบการรักษาความปลอดภัยของชุมชน ระบบเพื่อนบ้าน เตือนภัย การจัดสายตรวจประชาชนและกิจการพลเรือนอาสาสมัครร่วมกับตำรวจในการรักษา ความสงบเรียบร้อย เป็นต้น

7. ติดตามประเมินผลการดำเนินงานชุมชนสัมพันธ์ รวมทั้งศึกษาสภาพ ปัญหาอุปสรรคและข้อขัดข้องต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเป็น ระบบและต่อเนื่อง ให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผน ฉบับนี้ต่อไป โดยประสานและร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน ท้องถิ่นใกล้เคียง

4. โครงการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรโกสุมพิสัย จังหวัด มหาสารคาม มีสาระโครงการดังนี้

ชื่อโครงการ ปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ ประจำปีงบประมาณ 2553
หลักการและเหตุผล

เนื่องจากสภาวะการณ์ในปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอกับ รายจ่ายจึงเกิดการดิ้นรนแข่งขันแสวงหารายได้ให้เพียงพอต่อความต้องการ เพื่อดำรงชีวิตในแต่ละวัน พร้อมกับการแพร่ระบาดของยาเสพติด จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นทั้งปัญหาครอบครัว และ ปัญหาทางสังคมส่วนรวมในหลายด้าน เช่น ปัญหาเยาวชนติดยาเสพติด ปัญหาการประทุษร้าย ทางเพศ ปัญหาประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน การลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ตลอดจนปัญหาจากภัยธรรมชาติและปัญหาอื่น ๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นปัญหาที่ทำให้เกิดการสูญเสีย ทั้งชีวิตและทรัพย์สินทั้งสิ้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้ประชาชนเอาใจใส่ต่อสังคมส่วนร่วมน้อย มาก เมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นเจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะหาพยานมายืนยันกับผู้กระทำผิดได้น้อย หรือไม่ได้เลย ทำให้เสียโอกาสที่จะนำตัวผู้กระทำผิดมารับโทษตามกระบวนการยุติธรรมได้

สถานีตำรวจภูธร โกสุมพิสัย มีความตระหนักดีและมองเห็นปัญหาต่าง ๆ มาโดย ตลอด และเห็นว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์เริ่มต้นจากการพูดคุย พบปะคุ้นเคย การรู้จักมักคุ้นซึ่ง กันและกัน จึงเกิดความประทับใจเลื่อมใสศรัทธา และให้ความร่วมมือต่อกันในเรื่องต่าง ๆ อย่างจริงจังได้ จึงได้จัดทำ โครงการนี้ขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดปฏิบัติการชุมชนและมวล ชนสัมพันธ์ ดำเนินการตามหมู่บ้านเป้าหมาย และหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตรับผิดชอบเป็นลำดับ

ต่อไป ตามสภาพปัญหาของหมู่บ้านเพื่อให้เกิดผลดีต่อการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและการป้องกันยาเสพติดไม่ให้ระบาด และเพื่อเป็นการสนองนโยบายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และรัฐบาลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างตำรวจกับประชาชน และประชาชนด้วยกัน
2. เพื่อให้ประชาชนกับตำรวจมีโอกาสร่วมอยู่ ร่วมคิด ร่วมทำงาน ร่วมปรึกษา สร้างความคุ้นเคยสนิทสนมและมีทัศนคติที่ดีต่อกัน
3. เพื่อฝึกอบรมประชาชน/เยาวชน ให้รู้จักการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง และของสังคม รู้จักการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดไม่ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน/ชุมชน
4. เพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหาค้นหาพื้นฐานด้านการเมืองเศรษฐกิจ และสังคมให้แก่ประชาชน
5. เพื่อปลูกฝังทัศนคติที่ดีแก่ประชาชน ให้ประชาชนยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และมีความสามัคคีรับใคร่ในหมู่คณะ
6. เพื่อแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนอย่างจริงจังและจริงใจ ในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและแก้ไขปัญหายาเสพติด

เป้าหมาย

หมู่บ้านเป้าหมายที่มีกำหนดการออกปฏิบัติการของชุดปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ ของสถานีตำรวจภูธร โกสุมพิสัย ประจำปีงบประมาณ 2553 ได้แก่ บ้านโนนสัง ตำบลหนองบอน บ้านวังแคน ตำบลคอนกลาง บ้านโนนเมือง บ้านหนองสิม ตำบลเขาวไร่ และ บ้านหนองกุง ตำบลแก้งแก อำเภอกอสุมพิสัยจังหวัดมหาสารคาม

แนวทางในการดำเนินการ

จัดตั้งชุดปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ออกปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์ในพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหายาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติดและพัฒนาชุมชน โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และภารกิจตามลำดับขั้นตอนของงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ คือ

1. ออกพบปะและเยี่ยมเยียนผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนเป็นประจำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้รู้จักเป็นที่ยอมรับ มีความคุ้นเคยและความสัมพันธ์อันดีต่อกัน พร้อมทั้งร่วมกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งศาสนาพิธี
2. ศึกษาข้อมูลชุมชนด้านความจำเป็นพื้นฐานและข้อมูลหมู่บ้าน รวมทั้งข้อมูลทางค้ำปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ อุบัติภัย และทารุณกรรมเด็กและเยาวชน โดยการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ชุมสืบสวนปราบปราม และการสอบถาม ผู้นำประชาชนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ปัญหา
3. เข้าประชุมวางแผนงานร่วมกับผู้นำชุมชนและประชาชน ตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ปรีกษาหารือ กำหนดกรอบนโยบายในการแก้ไขปัญหาของชุมชน บนหลักการพึ่งตนเองของชุมชนและการร่วมมือร่วมใจกันของทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งกำหนดโครงการหรือแผนงานที่สามารถลงมือปฏิบัติได้
4. การเตรียมการจัดระบบงานและประเมินความพร้อม เพื่อให้กำลังคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความพร้อมในการปฏิบัติงาน ระบบงาน แผนงาน และขั้นตอนในการปฏิบัติกระชับสอดคล้องเหมาะสม วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้ ไม่ขัดข้องพร้อมอำนวยความสะดวกในการดำเนินการ
5. แนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองและชุมชน จากปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ อุบัติภัยและปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอาชญากรรม โดยให้เข้าใจถึงที่มาของปัญหา ผลเสียที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนแนวทางการป้องกัน แก้ไข และมีความรู้สึกรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชน
6. จัดระบบประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนกับตำรวจ และสนับสนุนการปฏิบัติงานของตำรวจเพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษ อุบัติภัยและปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน โดยให้ผู้นำ ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดวางระบบประสานความร่วมมือ กำหนดวิธีการแจ้งข่าวสารและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข่าวสาร ให้มีความทันสมัยและต่อเนื่อง
7. ติดตามประเมินผลการดำเนินงานชุมชนสัมพันธ์ รวมทั้งศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคและข้อขัดข้องต่าง เพื่อเป็นข้อมูลนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนางานในหน้าที่รับผิดชอบอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนต่อไป

ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ (Community Relation Approach)

ในขณะที่ความนิยมในมาตรการและทฤษฎีบังคับใช้กฎหมายเริ่มเสื่อมคลายลง การป้องกันอาชญากรรมอีกลักษณะหนึ่งกลับได้รับความสนใจสูงขึ้น คือ แนวทฤษฎี “ชุมชนสัมพันธ์” (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2526 : 11) ซึ่งมีรากฐานจากแนวความคิดและผลการวิจัยของนักอาชญาวิทยา กลุ่มชิคาโกหรือสำนักนิเวศวิทยาอาชญาวิทยา (The Ecological School of Criminology) ในช่วงทศวรรษที่ 1920 สำนักนี้อยู่ภายใต้การนำของโรเบิร์ต อี พาร์ค (Robert E.Park) ซึ่งได้รับอิทธิพลแนวความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของชุมชน 3 ทางคือ แนวคิดของดาร์วิน (Darwin) เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยระหว่างสัตว์และพืช แนวที่สองว่าด้วยคุณลักษณะด้านเวลาและสถานที่ของความสัมพันธ์ทางสังคมและทางที่สาม ทฤษฎีของ เดอร์คเฮม (Duckheim) ที่กล่าวถึงความหนาแน่นของประชากรที่เป็นปัจจัยที่กระทบต่อความแก่งแย่งทางสังคม และการแบ่งงาน

นักอาชญาวิทยากลุ่มชิคาโก เบอร์เกสส์ (Burgess) ได้เสนอทฤษฎีวงรอบ (Concentric Circles Theory) ได้ศึกษามหานครชิคาโก โดยแบ่งออกเป็นส่วนใหญ่ ๆ จากการลากเส้นครึ่งวงกลมที่มีช่วงห่างกันเส้นละ 2 ไมล์ เริ่มจากศูนย์กลางของมหานครดังกล่าว ผลการวิจัยได้พบว่าอาชญากรรมรวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนลดลงทุกขณะเมื่อถอยห่างจากใจกลางเมืองออกไป

จากการศึกษาของนักอาชญาวิทยาพอสรุปได้ว่า อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ถาวรตามลักษณะพื้นที่บริเวณใดที่เกิดอาชญากรรมขึ้นบ่อยครั้งก็จะเกิดขึ้นซ้ำซากอยู่เช่นนั้น ซึ่งทางกลุ่มชิคาโกเห็นว่าเป็น “การขาดระเบียบของสังคม (Social Disorganization) หมายถึงสภาวะแตกสลายของกลไกทางสังคมที่มีหน้าคำจูนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และขวัญกำลังใจของสมาชิกในสังคม แนวความคิดของกลุ่มชิคาโกเป็นพื้นฐานในการสร้างแนวความคิดต่อเนื่องในเวลาต่อมา กล่าวคือ เฮอร์เบิร์ต เกนส์ (Herbert Gans) มีแนวความคิด เรียกว่าหมู่บ้านในเมือง (Urban Village) คือปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นต่อการรักษาความปลอดภัย การก่อให้เกิดความสมัครสมานกลมเกลียวร่วมมือร่วมใจในการป้องกันอาชญากรรม แต่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการจัดสภาพพื้นที่ในชุมชนให้เอื้ออำนวยต่อการพบปะสังสรรค์ รวมทั้งจัดให้มีสถานที่สำหรับสมาชิกในชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน กล่าวได้ว่าแนวคิดของเกนส์ เกี่ยวกับหมู่บ้านในเมืองจึงเป็นความพยายาม ในการป้องกันอาชญากรรมโดยจัดสภาพชุมชนเพื่อเพิ่มปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

สรุปแนวทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์เพื่อป้องกันอาชญากรรมก็คือ การจัดสภาพทั่วไปในระดับเมือง ชุมชนละแวกบ้าน ในลักษณะเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของตนเอง และบุคคลอื่นให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม ตามทฤษฎีนี้ตำรวจจะมีบทบาทเป็นฝ่ายวางแผน สนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ชุมชนในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม

ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม

ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม (Theory of Crime Control Through Environment Design) หรือเรียกคำย่อว่า ค.อ.ส. แนวทฤษฎีนี้เป็นแนวคิดรวม (Synthesis) ระหว่างทฤษฎีบังคับใช้กฎหมายซึ่งเป็นแนวคิดเริ่มและทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ซึ่งเป็นแนวคิดแย้ง (Antithesis) ทฤษฎีนี้เสนอว่าแนวทฤษฎีทั้งสองคือทฤษฎีบังคับใช้กฎหมายและทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ต่างมีคุณประโยชน์ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ แต่ในสถานการณ์และสภาพพื้นที่ที่ต่างกัน จึงควรที่จะนำกรอบทฤษฎีและมาตรการภายใต้แนวทฤษฎีนี้มาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลกัน แทนที่จะหักล้างหรือโจมตีกัน (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. 2526 : 11)

ข้อกำหนดเบื้องต้นของทฤษฎี ค.อ.ส. มีดังนี้

1. มุ่งลดช่องโอกาสสำหรับการประกอบอาชญากรรมในสภาพแวดล้อม แต่ไม่ได้ละเลยความสำคัญของตัวบุคคล ซึ่งมีแนวโน้มหรือสำนึกที่จะละเมิดหรือไม่
2. มีความพอเพียงในการควบคุมอาชญากรรมประเภทประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ให้อยู่ในขอบเขตเหมาะสมหรือยอมรับได้
3. มีคุณค่าทางปฏิบัติในระดับสูง รวมทั้งหลักศีลธรรมและมนุษยธรรม
4. มุ่งสนับสนุนการรวมตัวและสัมพันธ์ภาพระหว่างสุจริตชนในสังคม เพื่อให้เกิดแรงต้านทุจริตชน ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยภายใต้กรอบของกฎหมาย
5. คำว่า “กฎหมาย” หมายถึงกฎหมายซึ่งตราขึ้น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนรวม

ตามหลักทฤษฎี ค.อ.ส. การกล่อมเกล่าและปลูกฝังแนวโน้มไม่ละเมิดกฎหมายสำหรับบุคคลจัดเป็นแผนระยะยาว ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลายสถาบันสังคม สถานศึกษา ศาสนา และการเมือง เป็นต้น และจำเป็นต้องใช้ระยะเวลายาวนานต่อเนื่องตลอดชั่วอายุของบุคคลแต่

ละคน สำหรับการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อจัดขบวนการละเมิดกฎหมาย ถือเป็นแผนเร่งด่วนและต่อเนื่อง ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 มิติได้แก่

มิติที่ 1 สภาพแวดล้อมรูปธรรม คือสภาพแวดล้อมที่มีรูปร่างตัวตนสัมผัสได้ และห้อมล้อมรอบบุคคลสามารถนำมาใช้ลดช่องโอกาสของการปราบปรามอาชญากรรม แยกออกเป็น

1. มาตรการระดับชุมชน ได้แก่ การวางผังเมืองชุมชน การติดตั้งไฟฟ้าส่องสว่าง การออกแบบอาคาร และการสลักหมายเลขบนทรัพย์สิน
2. มาตรการระดับบ้านเรือน ได้แก่ ความมั่นคงของประตูหน้าต่าง แต่สามารถรับรู้ได้โดยบุคคลทั้งทางตรง และทางอ้อม สามารถลดช่องโอกาสของการประกอบอาชญากรรม

มิติที่ 2 สภาพแวดล้อมนามธรรม คือสภาพแวดล้อมที่ไม่มีตัวตน แต่สามารถรับรู้ได้โดยบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม สามารถลดช่องโอกาสของการประกอบอาชญากรรมประกอบด้วย

1. มาตรการเพื่อนบ้านเตือนภัย
2. มาตรการสายตรวจประชาชน
3. มาตรการตรวจตราบ้านเรือน

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

1. ความหมายของตำรวจ

พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 มาตรา 4 ให้ความหมายของ “ข้าราชการตำรวจ” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับการบรรจุแต่งตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ โดยได้รับเงินเดือนจากงบประมาณหมวดเงินเดือนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และให้หมายความรวมถึงข้าราชการตำรวจในสำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติแต่งตั้งหรือสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการตำรวจ โดยได้รับเงินเดือนจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐด้วย

ประเสริฐ เมฆมณี (2532 : 21-25) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ตำรวจโดยทั่วไปหมายถึงเจ้าพนักงานผู้ที่กฎหมายให้อำนาจ และหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ตำรวจจะต้องคอยตรวจตรา ดูแลมิให้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดทำลายความสงบเรียบร้อยของประชาชน

นอกจากนี้ ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ได้ให้นิยามศัพท์ตำรวจไว้ว่า ตำรวจ คือ พนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

2. ปรัชญาของตำรวจ

ตำรวจ เป็นผู้รักษาวินัยของสังคม ความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายในสังคมจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีหน้าที่บังคับใช้ ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของตำรวจจึงเป็นพื้นฐานหรือให้ตำรวจทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์อย่างแท้จริง อีกทั้งเป็นปัจจัยที่สำคัญอันหนึ่งในการพัฒนาสถานะตำรวจให้เป็นวิชาชีพ เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ

พีล (Pell . 1949 ; อ้างถึงใน ธนันทชัย สุขา. 2540 : 50) บิดาของตำรวจอังกฤษ ได้กำหนดหลักการสำหรับวิชาชีพตำรวจไว้ ซึ่งยังเป็นหลักที่ทันสมัยและใช้เป็นหลักสากล ดังนี้

หลักการที่ 1 การป้องกันอาชญากรรมเป็นภารกิจพื้นฐานของตำรวจ ในฐานะตำรวจเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข ปลอดภัยจากการเป็นเหยื่อของอาชญากร ตำรวจมีขั้นตอนการปฏิบัติ 3 ประการ คือ

1. การป้องกันอาชญากรรม ตำรวจต้องเป็นแกนกลางในการที่จะเป็นผู้ริเริ่มส่งเสริมประชาชนให้เคารพต่อกฎหมายของบ้านเมือง ดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามหลักทำนองครองธรรม เป็นผู้ให้ข่าวสารอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมให้ประชาชนได้รับรู้ เพื่อหาทางช่วยป้องกัน

2. การยับยั้งอาชญากรรม เป็นปฏิบัติการของตำรวจทางด้านจิตวิทยาให้เป็นที่เกรงขามของอาชญากร ให้ยับยั้งชั่งใจไม่กล้าที่จะประกอบอาชญากรรม การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจที่มีลักษณะป้องกันอาชญากรรมที่เกิดขึ้น โดยฉับพลันต่อเหตุการณ์แล้วย่อมมีผลในการยับยั้งอาชญากรรม ดังนั้น ตำรวจจึงมีเครื่องแบบและเครื่องหมาย โดยเฉพาะอันเป็นสัญลักษณ์ของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์

3. การจับกุมและรวบรวมพยานหลักฐาน การจับกุมผู้กระทำความผิดเพื่อดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมนั้น ตำรวจต้องรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อชี้ให้เห็นว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหา พยานหลักฐานแห่งคดีคือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินการกับผู้กระทำความผิด ตำรวจจะต้องมีความรู้พื้นฐานในการเก็บรวบรวม พยานหลักฐาน บางกรณีก็จำเป็นต้องการการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ด้วย

หลักการที่ 2 ตำรวจต้องได้รับความเคารพเชื่อถืออย่างแท้จริงจากประชาชน งานของตำรวจจะสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือของประชาชน ซึ่งถ้าปราศจากความร่วมมือของประชาชนแล้ว การทำงานของตำรวจย่อมไม่บรรลุวัตถุประสงค์ สมรรถภาพ ขีดความสามารถ การประพฤติปฏิบัติ การวางตัวของตำรวจจะก่อให้เกิดความเชื่อถือจากประชาชน หลักการนี้ตำรวจสมัยใหม่ได้นำไปประยุกต์ใช้ในกิจการตำรวจชุมชนสัมพันธ์ (Police – Community Relations)

หลักการที่ 3 การที่ประชาชนเคารพปฏิบัติตามกฎหมาย เท่ากับเป็นการสร้างความเคารพศรัทธาของประชาชนที่มีต่อตำรวจ การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจนั้น จำเป็นต้องแสวงหาแนวทางและการปฏิบัติตนเป็นแบบฉบับให้ประชาชนร่วมมือในการเคารพปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและเสรีภาพของประชาชน การที่ประชาชนเคารพกฎหมาย ซึ่งเป็นกติกากการปกครองของสังคม ความสงบสุขก็ย่อมจะเกิดขึ้นในสังคม ตำรวจก็จะอยู่ในฐานะผู้รักษากฎหมาย

หลักการที่ 4 ความร่วมมือสนับสนุนของประชาชนจะลดน้อยลงเมื่อความรุนแรงของตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่เพิ่มขึ้น การที่ตำรวจได้รับความร่วมมือหรือสนับสนุนจากประชาชนในระดับใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความละมุนละม่อม สุภาพ ให้ความช่วยเหลือประชาชนอยู่ในเกณฑ์ดี ตำรวจจึงจำเป็นต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุขุม รอบคอบ หนักแน่น อดทนในการแก้ไขเหตุการณ์ โดยคำนึงถึงความสงบสุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง

หลักการที่ 5 ตำรวจต้องปฏิบัติหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายด้วยความยุติธรรม การบังคับใช้กฎหมายของตำรวจนั้น มีหลักการพื้นฐานคือ ดำเนินการด้วยความยุติธรรม ไม่เลือกเพศและวัย เชื้อชาติ ศาสนา หรือฐานะทางสังคม มีความเสมอภาคต่อประชาชน

หลักการที่ 6 ตำรวจควรใช้กำลังในกรณีจำเป็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ตำรวจต้องระลึกรู้เสมอว่า การใช้กำลัง ไม่ว่าจะเป็นการกำลังกายหรืออาวุธเป็นการเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ชีวิต จึงต้องใช้ดุลยพินิจ โดยรอบคอบและใช้เมื่อจำเป็นต่อการควบคุมสถานการณ์ให้เกิดความสงบสุขเรียบร้อยและเป็นกรณีที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น

หลักการที่ 7 ตำรวจก็คือประชาชน และประชาชนก็คือตำรวจ คือสมาชิกของสังคมที่ได้ันมอบหมายให้ทำหน้าที่ของตำรวจ สัมพันธภาพระหว่างตำรวจกับประชาชนเป็นสิ่งที่ต้องมีพื้นฐานและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจก็คือระดับความร่วมมือของประชาชนที่ตำรวจได้รับ หากตำรวจยังพัฒนาและยังแตกตัวเองจากประชาชน

ความร่วมมือของประชาชนที่จะให้กับตำรวจย่อมลดลง ความสำเร็จในการทำงานของตำรวจก็ย่อมลดลงด้วย

หลักการที่ 8 ตำรวจเป็นตัวแทนของกฎหมาย ในฐานะที่ตำรวจเป็นตัวแทนของสังคมที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายเพื่อความสงบเรียบร้อยปลอดภัยของประชาชน ตำรวจต้องบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และหลักแห่งกฎหมาย (Rule of Law) ปราศจากอคติ มีความรอบครอบ วินิจฉัยเหตุการณ์ที่ต้องตัดสินใจปฏิบัติการ ตำรวจจึงต้องมีความเป็นธรรมและเป็นกลางในการบังคับใช้กฎหมาย หรือระลึกเสมอว่าการบังคับใช้กฎหมายนั้น ย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่มากนักน้อย

หลักการที่ 9 ความปลอดภัยจากอาชญากรรมและความยุ่งเหยิง เป็นการทดสอบประสิทธิภาพของตำรวจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและความสงบเรียบร้อยของสังคม เป็นประสิทธิผลจากการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสถิติอาชญากรรม เป็นเครื่องชี้ให้เห็นประสิทธิภาพของตำรวจในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

3. หน้าที่และความรับผิดชอบของตำรวจ

หน้าที่และความรับผิดชอบของตำรวจนั้น มีผู้กล่าวว่า ตำรวจมีหน้าที่มากมายครอบคลุมแทบทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม แต่หน้าที่หลักของตำรวจคือ การบังคับใช้กฎหมายและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ได้แก่ การสืบสวนคดีอาญา การตรวจท้องที่ การควบคุมการจราจร ให้ความคุ้มกันในการชุมนุมของประชาชน รวมไปถึงการอำนวยความสะดวกให้การขึ้นทะเบียน หรือตัดสินใจปัญหาให้แก่ประชาชนเป็นหน้าที่ ที่ได้ปฏิบัติต่อเนื่องจากอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า การปฏิบัติหน้าที่แบบจารีตนิยมของตำรวจมีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย และรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง (Law Enforcement and Order Maintaining) ได้มีตำรวจและนักวิชาการตำรวจหลายคนได้ให้ทัศนะในเรื่องนี้ไว้ อาทิเช่น

ธนนันท์ชัย สุขา (2540 : 50) กล่าวถึง การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อลดปัญหาอาชญากรรม ดังนี้

1. หน้าที่ของตำรวจโดยตรงได้แก่

1.1 การจัดสายตรวจออกตรวจท้องที่

1.2 การจัดสายตรวจร่วมหรือสายตรวจผสมระหว่างเขตพื้นที่หรือท้องที่

ที่อยู่ติดกัน

- 1.3 การจัดตั้งหน่วยสืบสวนหรือทีมสืบสวนจับกุมผู้กระทำผิด
- 1.4 จัดตั้งหน่วยปราบปรามเฉพาะกิจ
- 1.5 การจัดระดมกำลังตำรวจกวาดล้างในเขตพื้นที่เป็นครั้งคราวตาม

ความเหมาะสม

1.6 การเสริมสร้างกำลังใจ และขวัญของเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติงาน ด้วยความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และการให้ หลักประกันการปฏิบัติงาน

1.7 กวดขันปราบปรามเจ้าหน้าที่ที่ทุจริต ช่วยเหลือผู้กระทำผิดหรือรู้ เห็นเป็นใจกับคนร้าย

2. หน้าที่เกี่ยวข้องกับประชาชนและฝ่ายอื่นๆ

2.1 สร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน ด้วยการประชาสัมพันธ์เยี่ยม เยียนประชาชน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

2.2 สร้างความสัมพันธ์อันดีกับข้าราชการพลเรือน หรือเจ้าหน้าที่ฝ่าย อื่นๆ

2.3 ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มปฏิบัติการสุจริตในท้องถิ่น เพื่อ ผนึกกำลังต่อต้านอาชญากรรมต่าง

3. หน้าที่ของตำรวจตามหลักอาชญากรรมวิทยาและหลักทฤษฎีวิทยามี 6 ประการคือ

3.1 ตำรวจมีหน้าที่รักษากฎหมาย

3.2 ตำรวจมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ได้แก่ การตรวจตราดูแลมิให้ สิ่งหนึ่งสิ่งใดจะมาทำลายความสงบเรียบร้อยของประชาชน

3.3 ตำรวจมีหน้าที่ป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนไม่ให้เป็น อันตรายจากภัยต่างๆ

3.4 ตำรวจมีหน้าที่ในการสืบสวนการกระทำผิดอาญาทั้งปวง

3.5 ตำรวจมีหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน

3.6 หน้าที่พิเศษอื่นๆ ของตำรวจ ได้แก่ การป้องกันและรักษาความสงบ

ในยามสงคราม

4. หน้าที่ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยมี 4 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 รักษาความสงบเรียบร้อย ทั้งภายในและภายนอกจคมุ่งหมาย ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ความสงบนั้นเป็นยอดแห่งความสุข และความสุขนั้นเป็นที่พึงปรารถนาของคน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องรักษาความสงบไว้ เพื่อให้มีความสุขตามที่ปรารถนา การปราบปรามโจรผู้ร้ายก็ดี การตรวจป้องกันไม่ให้มีอาชญากรรมเกิดขึ้นก็ดี การจับกุมตัวผู้กระทำความผิด ให้ได้ตัวมาสอบสวนลงโทษตามสมควรแก่ความผิด อันเป็นการป้องกันอาชญากรรมอย่างหนึ่ง การต่อสู้กับข้าศึกจากภายนอกที่มาเข้ายึดอธิปไตยของประเทศร่วมกับทหารก็ดี หรือช่วยเหลือรักษาเขตพื้นที่ซึ่งกระทำการยึดไว้ได้แล้วก็ดี เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำเพื่อรักษาความสงบซึ่งตำรวจต้องมีหน้าที่ปฏิบัติทั้งสิ้น

ประการที่ 2 การรักษากฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดในทางอาญา ซึ่งมีจคมุ่งหมายเพื่อควบคุมความประพฤติ และคอยดูแลป้องกันมิให้ผู้ใดละเมิด หากผู้ใดละเมิด ต้องให้เจ้าหน้าที่จัดการผู้นั้นให้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ

ประการที่ 3 การบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน ตำรวจนั้นถือกันว่าเป็นมิตรที่ดีของประชาชน ธรรมคามิตรที่ดีนั้นจะต้องดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือเกื้อกูล บำบัดทุกข์บำรุงสุขของมิตรเป็นอย่างดี ฉะนั้น ตำรวจที่ดีจำต้องมีคุณธรรมสูง มีความเมตตากรุณาต่อประชาชน เอาใจใส่ช่วยเหลือได้และไม่ผิดกฎหมาย

ประการที่ 4 ดูแลรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ สาธารณสมบัติซึ่งประชาชนใช้ร่วมกัน เช่น ทางน้ำ ทางหลวง สวนสาธารณะ สถาน โทรเลข สายโทรศัพท์ โบราณวัตถุและทรัพย์ซึ่งซ่อนและฝังไว้ในแผ่นดิน เป็นต้น หากไม่มีผู้ดูแลรักษาโดยเฉพาะก็ให้เป็นหน้าที่ของตำรวจที่จะได้ช่วยกันดูแลรักษาสมบัติสาธารณะนั้น อยู่ในสภาพเรียบร้อยเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมต่อไป

5. หน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีดังนี้

5.1 ในฐานะที่ตำรวจเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ย่อมมีอำนาจในการสืบสวนคดีอาญา ได้ทั่วราชอาณาจักร

5.2 ในฐานะที่ตำรวจเป็นพนักงานสอบสวน ย่อมมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาได้ภายในเขตอำนาจของตน ตามที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการกำหนดหน่วยงานเขตอำนาจการรับผิดชอบ และเขตพื้นที่การปกครองของหน่วยราชการในกรมตำรวจ

5.3 มีอำนาจจับกุมบุคคลผู้กระทำผิดคดีอาญา ทั้งในกรณีที่มิมีหมายจับ และไม่มีหมายจับตลอดถึงการตรวจค้นบุคคลในที่สาธารณะ

5.4 มีอำนาจควบคุมผู้ถูกจับได้ตามกำหนดเวลาที่กฎหมายให้อำนาจไว้มีอำนาจตรวจค้นสถานที่อยู่อาศัย และสำนักงานของบุคคลอันเป็นที่ร โหฐานได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

หากได้พิจารณาถึงอำนาจของตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ ความมุ่งหมายของการสืบสวน การสอบสวน การจับกุม การค้น แล้วก็จะเห็นถึงอำนาจหน้าที่ของตำรวจที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่สังคม โดยเด่นชัด นอกจากนี้เมื่อพิจารณาตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดหน่วยงานเขตอำนาจการรับผิดชอบของตำรวจแล้ว จะเห็นว่า ในการกำหนดเขตอำนาจรับผิดชอบทุกหน่วยงานของกรมตำรวจ จะมีข้อความว่า “มีเขตอำนาจการรับผิดชอบ และเขตพื้นที่ในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามบทกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดอาญาทั้งหมด” อันเป็นการรับรองว่าตำรวจเป็นผู้รักษากฎหมายที่มีโทษทางอาญา ที่จะเข้าดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินการสอบสวนส่งฟ้องดำเนินคดี ตามกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป

นอกจากนี้ตำรวจมีหน้าที่ตามกฎหมายพิเศษต่าง ๆ อีกมากมาย และมีอยู่ไม่น้อยที่ได้บัญญัติขึ้น โดยกระบวนการนิติบัญญัติ เพื่อวัตถุประสงค์จะได้มีผลป้องกันอาชญากรรม บทกฎหมายประเภทนี้เรียกว่า กฎหมายในส่วนป้องกัน เช่น พ.ร.บ. อาวุธปืน พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ร.บ.สุรา พ.ร.บ.การพนัน พ.ร.บ.ปรามการค้าประเวณี พ.ร.บ.โรงจํา พ.ร.บ.โรงแรม พ.ร.บ.การพิมพ์ พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ร.บ.ภาพยนตร์ และพ.ร.บ.ว่าด้วยการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง และควบคุมการดำเนินการตามกฎหมายในส่วนป้องกันดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมการกระทำผิดอาญาขึ้น นอกจากหน้าที่ในการจับกุมผู้กระทำผิด และปราบปรามอาชญากรรมแล้ว ยังเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองสวัสดิภาพของสังคมในด้านอื่นๆด้วย

จากความหมายของตำรวจ ปรัชญาของตำรวจ หน้าที่ความรับผิดชอบของตำรวจและการปฏิบัติงานของตำรวจ สรุปได้ว่า ตำรวจหมายถึง ข้าราชการประเภทหนึ่งที่มีหน้าที่ในการป้องกันและดูแลชีวิตทรัพย์สินของประชาชน เป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ โดยถือเอาหน้าที่และความสงบสุขของประชาชนเป็นหลัก ยอมเสียสละเพื่อความสงบเรียบร้อยภายในของประเทศ ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย และตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันตามที่ประชาชนร้องขอ

บริบททั่วไปของสถานีตำรวจภูธรโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

สถานีตำรวจภูธร โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เดิมเรียกว่า “สถานีตำรวจภูธร อำเภอโกสุมพิสัย” โดยมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่วันที่ 17 ตุลาคม 2550 เป็นต้นมาซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงชื่อสถานีตำรวจทั่วประเทศ สถานีตำรวจภูธร โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่เลขที่ 257 ถนน โกสุม-มหาสารคาม มีพื้นที่รับผิดชอบ 17 ตำบล จาก 230 หมู่บ้าน ประชากร 118,296 คน มีข้าราชการตำรวจทั้งสิ้น 146 คน และมีประชาชนมาติดต่อขอรับบริการด้านต่าง ๆ เดือนละประมาณ 600 คน

โครงสร้างและการบริหารงาน

สถานีตำรวจภูธร โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้จัดโครงสร้างและการบริหาร ตามพระราชกฤษฎีกาโอนกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย ไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2541 นับเป็นการปฏิรูประบบราชการของตำรวจในลักษณะของการกระจายอำนาจและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นในการบริหารงาน ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างและการบริหารเพื่อให้มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ในระดับสถานีตำรวจระดับอำเภอให้มีตำแหน่งผู้กำกับการทำหน้าที่หัวหน้าสถานีตำรวจ และให้ที่ตำแหน่งรองผู้กำกับการ ทำหน้าที่รองหัวหน้าสถานีตำรวจระดับอำเภอ ในด้านต่างๆ คือ ด้านการอำนวยความสะดวกและสนับสนุน ด้านการป้องกันและปราบปราม ด้านการสืบสวนสอบสวน และด้านการจราจร

1. หน้าที่ความรับผิดชอบ

สถานีตำรวจภูธร โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบไว้ ดังนี้

1.1 งานอำนวยความสะดวก เป็นหน้าที่รับผิดชอบงานสารบรรณ งานทะเบียนพล งานงบประมาณ งานการเงินและบัญชี งานพัสดุ นโยบายและแผน งานจัดเลี้ยงอาหารผู้ต้องหา งานทะเบียนคนต่างด้าว และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย งานรวบรวมสถิติ ข้อมูลข่าวสารจากงานสอบสวนงานสืบสวน งานป้องกันและปราบปรามและงานจราจร และนำมาวิเคราะห์ให้ทราบสาเหตุปัจจัยแล้วเสนอให้หัวหน้าสถานีพิจารณาสั่งการให้ฝ่ายต่างๆ ได้วางแผนและทำงานให้ตรงกับสภาพปัญหาและการกำกับดูแล ตลอดจนการประสานการปฏิบัติงานของทุกฝ่ายให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 งานสืบสวน เป็นงานที่รับผิดชอบการสืบสวนก่อนและหลังเกิดเหตุ รายงานข่าวและรวบรวมข้อมูลเพื่อนทราบข้อเท็จจริงในการกระทำผิดและปฏิบัติงานอื่นตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

1.3 งานสอบสวน เป็นงานเชิงความและดำเนินการให้เกิดความสะดวกและเกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณี การทำสำนวนสอบสวนให้เสร็จสิ้น โดยเร็ว การให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชน รวมทั้งการให้ความคุ้มครองพยาน

1.4 งานป้องกันและปราบปราม เป็นงานที่รับผิดชอบการป้องกันการเกิดคดีและการกระทำความผิดต่างๆ โดยพยายามไม่ให้เกิดขึ้นอีก โดยรับข้อมูลจากฝ่ายสอบสวนที่รับแจ้งความเป็นหลักฐานในการป้องกัน จัดแหล่งอบายมุขทั้งปวงในเขตพื้นที่รับผิดชอบประสานงานกับนักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและประชาชนให้มากที่สุดรวมถึงการปฏิบัติการมวลชนสัมพันธ์

1.5 งานจราจร เป็นงานรณรงค์สร้างวินัยในการจราจร โดยให้ประชาชนผู้ใช้รถใช้ถนนปฏิบัติตามกฎจราจร ควบคุมกำกับดูแลจัดระบบจราจรให้เกิดความคล่องตัว สนับสนุนงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมหรือการกระทำผิดเกี่ยวกับรถและปฏิบัติงานอื่นตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

ภาพที่ 2 โครงสร้างและการบริหารงานของสถานีดำรงจตุร โกสุมพิสัย

ที่มา : สถานีดำรงจตุร โกสุมพิสัย, 2553 : 5

2. งานบริการ

นอกจากภารกิจ 5 ด้าน ของสถานีตำรวจภูธร โโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม คือ งานด้านอำนวยความสะดวก งานป้องกันและปราบปราม งานสืบสวน งานสอบสวน และงานจราจรแล้ว ยังมีงานด้านการให้บริการประชาชนที่มาติดต่อกับสถานีตำรวจภูธร โโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ความสะดวกแก่ประชาชนผู้มาติดต่อดังนี้

2.1 การอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ เช่น สถานที่จอดรถ กำหนดเส้นทางเข้า-ออก รวบรวมการจัดสถานที่นั่งสำหรับผู้รับบริการ ซึ่งพยายามทำดีที่สุดเท่าที่ได้รับงบประมาณ

2.2 จัดเจ้าหน้าที่ไว้ต้อนรับ โดยสถานีตำรวจภูธร โโกสุมพิสัย ได้มอบหมายให้ข้าราชการชั้นสัญญาบัตรเป็นหัวหน้าควบคุมการปฏิบัติในด้านการติดต่อสอบถาม การให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย การแจ้งความ การเปรียบเทียบปรับ รวมถึงการบริการด้านอื่นๆ ที่ประชาชนร้องขอ ซึ่งสถานีตำรวจภูธร โโกสุมพิสัย ได้มีการจัดเจ้าหน้าที่ต้อนรับให้มีบุคลิก ลักษณะ กิริยาวาจา ท่าทาง และมีจิตสำนึกรับผิดชอบในการบริการตามลำดับก่อนหลังด้วยความสะดวก สุภาพ รวดเร็ว มีมนุษยสัมพันธ์ ไม่เรียกร่องผลประโยชน์ใดๆ ยึดความเสมอภาคเป็นหลัก รวมถึงมีการกำหนดเวลาในการบริการไว้

2.3 ด้านการให้ข้อมูลทั่วไป สถานีตำรวจภูธร โโกสุมพิสัย ได้จัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ภารกิจ และการปฏิบัติงาน เช่น การจัดทำเอกสารเกี่ยวกับกิจกรรมของหน่วยงาน การจัดทำแบบฟอร์ม และการกรอกแบบฟอร์มเป็นตัวอย่าง การประชาสัมพันธ์ขั้นตอนในการติดต่องาน และมีการจัดนิทรรศการในโอกาสสำคัญด้วย นอกจากนี้ ยังมีการจัดประชาสัมพันธ์ให้บริการประชาชนนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่อยู่เสมอ

จากการจัดบริการด้านต่างๆ ของสถานีตำรวจภูธร โโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ดังกล่าว สรุปได้ว่าสถานีตำรวจภูธร โโกสุมพิสัย ได้ดำเนินการทั้งด้านสถานที่ คืออำนวยความสะดวกด้านสถานที่จอดรถ ด้านที่นั่งรอรับบริการ ด้านการจัดเจ้าหน้าที่ให้บริการที่เน้นความเสมอภาค ความสุภาพเรียบร้อย ความรวดเร็วทันต่อเวลา รวมถึงการให้บริการด้านข้อมูลทั่วไป เป็นในรูปแบบของเอกสาร คู่มือ นิทรรศการ รวมถึงการประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมพาน ชันเงิน (2550 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการหมู่บ้านชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อ โครงการหมู่บ้านชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน ด้านการปฏิบัติการกิจกรรมพัฒนา ด้านการวางแผน และด้านการติดตามและประเมินผลโครงการ

ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อ โครงการหมู่บ้านชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ยุพเรศ นาเมืองรักษ์ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า

1. ประชาชนโดยรวมและจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเชียงยืน โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการวางแผนดำเนินการ ด้านการลงทุนและปฏิบัติงาน และการติดตามและประเมินผล
2. ประชาชนที่มีความแตกต่างกันระหว่างเพศ เห็นว่าประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเชียงยืน ด้านการวางแผนดำเนินการ ด้านการติดตามและประเมินผล และด้านการลงทุนและปฏิบัติงาน ไม่แตกต่างกัน ($p > .05$) แต่เห็นว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเชียงยืน โดยรวม และด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนประชาชนที่มีความแตกต่างกันระหว่าง อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ เห็นว่าประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเชียงยืน โดยรวมและทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยสรุป ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเชียงยืน โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยประชาชนส่วนใหญ่

ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพแตกต่างกัน เห็นว่าประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเชียงยืน โดยรวมและเป็นรายด้าน แตกต่างกัน ซึ่งข้อเสนอเหล่านี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเชียงยืนให้มากขึ้นต่อไป

สมศักดิ์ พรหมเลื้อ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วม จากมากไปหาน้อย คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วม ในการประเมิน

2. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ที่จำแนกตามอาชีพ ไม่แตกต่างกัน ทางสถิติ เมื่อจำแนกตามเพศและระดับการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย เพศชายมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่าเพศหญิง ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และ ปวส./อนุปริญญา มีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่าระดับปริญญาตรีขึ้นไป

3. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไป สรุปได้ดังนี้ 1) ต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลให้ความสำคัญในการเปิด โอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น 2) ควรเปิดโอกาสให้ทุกเพศทุกวัย ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยเน้นที่ชุมชน และ ภาคประชาชน 3) ควรมีการสำรวจหรือจัดทำแบบสอบถามความต้องการของประชาชน เพื่อร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรในองค์การบริหารส่วนตำบลให้เกิดประโยชน์ 4) การปฏิบัติงานต่างๆควรให้เป็นไปตามแผนที่ได้ร่วมจัดทำกับประชาชน ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประชุมพิจารณา หรือ ดำเนินการทำประชาวิจารณ์ในตำบลก่อน การดำเนินการต่าง ๆ และ 5) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

อมรรัตน์ ศิริกาญจนวงศ์ (2551 : 121-122) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานเทศบาลตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า

1. ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานเทศบาลตำบลบรบือ โดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านการลงทุนและการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการวางแผนดำเนินกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง และด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ด้านการติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับน้อย
 2. ประชาชนเพศชายมีส่วนร่วมในการบริหารงานเทศบาลโดยรวมและรายด้าน 3 ด้านคือ ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านวางแผนดำเนินกิจกรรมและขึ้น การลงทุนและปฏิบัติงาน และมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย 1 ด้าน คือ ด้านการติดตามและ ประเมินผล ส่วนประชากรเพศหญิงมีส่วนร่วมในการบริหารงาน โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับน้อย นอกจากนี้ประชาชนเพศชายมีส่วนร่วมในการบริหารงานโดยรวม และรายด้านทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการวางแผน ดำเนินกิจกรรม และด้านการลงทุนและปฏิบัติงานมากกว่าประชาชนเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ประชาชนทั้งสองกลุ่มมีส่วนร่วมด้านติดตามและประเมินผลไม่ แยกต่างกัน
 3. ประชาชนที่มีอายุ 18-25 ปี และ 26-35 ปี มีส่วนร่วมในการบริหารงาน เทศบาลโดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับน้อย ประชาชนที่มีอายุ 36-45 ปี มีส่วน ร่วมในการบริหารงานเทศบาลโดยรวมและรายด้าน 2 ด้าน คือ ด้านการลงทุนและการ ปฏิบัติงาน และด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับน้อย และมีส่วนร่วมในการ บริหารงานเทศบาลอีก 2 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ของปัญหา และด้านการวางแผนดำเนินกิจกรรม ส่วนประชาชนที่มีอายุ 46 ปี ขึ้นไปมีส่วน ร่วมในการบริหารงานเทศบาลโดยรวมและเป็นรายด้าน 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลางและมี ส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับน้อย โดยประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีส่วนร่วมโดยรวมและรายด้าน 2 ด้าน คือ ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และ ด้านการวางแผนดำเนินกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนราย ด้าน 2 ด้าน คือ ด้านการลงทุนและการปฏิบัติหน้าที่ และด้านการติดตามและประเมินผลไม่ แยกต่างกัน
 4. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาและอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมในการบริหารงาน เทศบาลตำบลบรบือ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน
- โดยสรุป ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบรบือ มีระดับการมีส่วนร่วมในการ บริหารงานเทศบาลตำบลบรบือ โดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน ได้แก่

ด้านการลงทุนและการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ดำเนินกิจกรรม และอยู่ในระดับน้อย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ด้านการติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับน้อย ประชาชนที่มีความแตกต่างในเรื่องเพศ ช่วงอายุ มีระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานเทศบาลแตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีความแตกต่างในด้านระดับการศึกษาและอาชีพมีระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานเทศบาลไม่แตกต่างกัน ซึ่งข้อเสนอเทศ ที่ได้สามารถใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารงานเทศบาล คำบลดบรปือให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

รุ่งโรจน์ เรียมดี (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในงาน ดำรวจชุมชนสัมพันธ์ในเขตอำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เกี่ยวกับเข้าร่วมกิจกรรมและ พฤติกรรมในการร่วมมือของประชาชนในงานดำรวจชุมชนสัมพันธ์พบว่าประชาชนรับรู้ถึง กิจกรรมงานดำรวจชุมชนสัมพันธ์ที่ดำเนินการ โดยดำรวจในท้องที่ในระดับน้อยทุกกิจกรรม ประชาชนไม่ค่อยเห็นเจ้าหน้าที่ดำรวจได้แสดงถึงความตั้งใจจริงในการแก้ไข้ปัญหาของชุมชน บริการชุมชนเพื่อแก้้ปัญหาอื่นในชุมชน ประชาสัมพันธ์งานของดำรวจ ช่วยให้ประชาชน เข้าใจปัญหาอาชญากรรมในชุมชน สร้างความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนต่อการทำงาน ของดำรวจ สร้างความสัมพันธ์ภาพดำรวจกับประชาชน ให้ความสำคัญของประชาชนเพื่อ แก้้ปัญหาอาชญากรรม บริการชุมชนเพื่อแก้้ปัญหาอาชญากรรมในชุมชน เผยแพร่ให้ ประชาชนทราบถึงบทบาทของตนในการแก้้ปัญหาอาชญากรรม หรือแม้แต่สร้างความมั่นใจ ในการป้องกันอาชญากรรมให้แก่ประชาชน ส่วนเรื่องการมีโอกาศเข้าร่วมกิจกรรมงานดำรวจ ชุมชนสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ผู้ตอบยังเข้าร่วมน้อยมากขึ้น ไปอีก

ประเสริฐ สุนทร (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ป้องกันปราบปรามอาชญากรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี กองบังคับการดำรวจนครบาล 6 พบว่า ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นพบว่า ประเด็นการอุทิศเวลาอยู่ในระดับปาน กลาง ส่วนประเด็นการอุทิศแรงงาน และการอุทิศทุนทรัพย์อยู่ในระดับต่ำ

สมหมาย เลิศนา (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ จัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าชุมชนโคกขามป้อม ตำบลแคนเหนือ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัด ขอนแก่น พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน ประชาชนได้เข้า ร่วมเกือบทุกครั้งในการวางแผนจัดการป่าชุมชน การดำเนินการจัดการป่าชุมชน การติดตาม และประเมินผลการจัดการป่าชุมชน ส่วนกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ประชาชน

เข้าร่วมเป็นบางครั้ง และพบว่าปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ประชาชนประสบปัญหาอุปสรรคในระดับมากคือ ขาดการสนับสนุนด้านความรู้ การแนะนำ วัสดุ เครื่องมือและเงินทุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรศักดิ์ เดชโนนสังข์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทรัพยากรป่าไม้ ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านนาเจริญ อำเภอกักคิชุมพล จังหวัดชัยภูมิ โดยการเปรียบเทียบก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรมแทรกแซง ได้แก่ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำเอกสารให้ความรู้ การแนะนำให้ความรู้จากวิทยากร รวมทั้งผู้แทนจากชุมชน ที่มีการดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จและการศึกษาดูงาน พบว่าหลังดำเนินการกิจกรรมแทรกแซงประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของ ตัวเองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้น มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ มีการเข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังกิจกรรมแทรกแซงซึ่งพิจารณาจากกิจกรรมที่ เพิ่มขึ้นของประชาชนในหมู่บ้าน ตามที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และการมี องค์กรรับผิดชอบด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ พบว่าองค์กรมีความเข้มแข็งขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากการได้รับการกระตุ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนหน่วยงานส่วนราชการต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องรวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ชาคริต ถิ่นจันทร์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความร่วมมือของประชาชน ในการป้องกันอาชญากรรมในเขตท้องที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองเชียงใหม่ พบว่า ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่าเมื่อพบการกระทำผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมจะให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าหน้าที่ต่อเมื่อคิดว่าไม่เป็นอันตรายต่อชีวิตและครอบครัว ทั้งนี้ส่วนใหญ่ ยังไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการประสบภัยจากโจรผู้ร้าย การปฏิบัติของประชาชนเพื่อเป็น ป้องกันภัยจากโจรผู้ร้าย ส่วนใหญ่ระบุว่าได้มีการปฏิบัติในจำนวน 4 ประเด็น จากทั้งหมด 8 ประเด็น ได้แก่ การสร้างบ้านที่รั้วล้อมรอบอย่างมิดชิด มั่นคง แข็งแรง การติดตั้งไฟฟ้า เพื่อให้แสงสว่างเพียงพอ การติดตั้งเหล็กคัดภายในบ้าน และการเลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้าน สำหรับ เพื่อนบ้านส่วนใหญ่ระบุว่าไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการประสบภัยจากโจรผู้ร้ายของคนใน ครอบครัว

วีระพล พาโส (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเจ้าพนักงานฝ่าย ปกครองในระดับตำบลและหมู่บ้านต่อการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธร

กิ่งอำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองในระดับตำบลและหมู่บ้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมาก ไปน้อย ได้แก่ ด้านการ ใกล้เคียงข้อพิพาท ด้านการช่วยเหลือแนะนำประชาชน ด้านการช่วยติดต่อประสานงานระหว่างประชาชนกับพนักงานสอบสวน ด้านการรับแจ้งเหตุเบื้องต้น และด้านการช่วยสืบสวนติดตามพยานหลักฐาน โดยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองในระดับตำบลและหมู่บ้าน ที่มีอายุ ระดับการศึกษาและระยะเวลาดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

พงษ์สวัสดิ์ จันทร์เมืองวรรณ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อโครงการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามโครงการในระดับปานกลาง สำหรับลักษณะและบทบาทของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการ ในการแจ้งเบาะแสของบุคคลผู้กระทำความผิด รายงานสถานที่ที่ใช้ในการกระทำความผิด แจ้งเส้นทางการหลบหนีของผู้กระทำความผิด ซึ่งส่วนใหญ่แจ้งต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นสำคัญ ลักษณะการมีส่วนร่วมที่พบมากที่สุดมาคือการเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมในเรื่องต่างๆ ที่โครงการจัดขึ้น ดังนั้น ปฏิบัติการตามโครงการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ ซึ่งมีเป้าหมายที่จะใช้ยุทธวิธีในเชิงรุกเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสังคมอื่นๆ จึงสามารถประเมินได้ว่าเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม หากได้รับความร่วมมือมากขึ้นจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และหากมีเวลาในการดำเนินการนานขึ้น ก็เชื่อแน่ว่าจะประสบความสำเร็จในลักษณะที่ได้รับการสนับสนุน และการยอมรับจากประชาชนมากยิ่งขึ้น

ชินวูฒิ ตั้งวงษ์เลิศ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการในสถานีตำรวจในเขตพื้นที่กองบังคับการตำรวจนครบาล 9 ผลการศึกษาพบว่า ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 21-30 ปี มีสถานภาพโสด การศึกษาระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. และปริญญาตรี มีอาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาท โดยมาติดต่อราชการที่สถานีตำรวจนครบาล มากที่สุดคือแจ้งความเอกสารหายหรือแจ้งความเป็นหลักฐาน ส่วนใหญ่อำนาจครั้งที่มาติดต่อที่สถานีตำรวจในระยะเวลา 1 ปี จำนวน 1-5 ครั้ง ผลการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการในสถานีตำรวจในเขตพื้นที่ กองบังคับการ ตำรวจนครบาล 9 พบว่ามีความพึงพอใจในระดับมากเรียงลำดับคือ ด้าน การให้ความมั่นใจ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านการดูแลเอาใจใส่ และ

ด้านการตอบสนอง ส่วนด้านรูปลักษณ์ พบว่าประชาชนมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ด้านรูปลักษณ์ มีความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากลำดับแรก คือ สถานที่มีป้ายบอกชัดเจนเข้าใจง่าย สะดวกในการติดต่อ รองลงมาคือ สถานที่ที่มีความสะอาดสะดวกสบาย และตกแต่งสวยงาม ด้านความน่าเชื่อถือ มีความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากลำดับแรก คือ เจ้าหน้าที่มีความรู้ความเข้าใจระเบียบ กฎหมาย ชื่อนั่งทับเป็นอย่างดี รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม ด้านการให้ความมั่นใจ มีความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากลำดับแรก คือ มีบุคลากรภาพ ทำทาง วาจา และมนุษยสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ รองลงมาคือ สถานที่ตำรวจทำให้รู้สึกปลอดภัยเมื่อมาใช้บริการ ด้านการดูแลเอาใจใส่ มีความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากลำดับแรก คือ เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำด้วยความเต็มใจ รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความกระตือรือร้น ด้านการตอบสนอง มีความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากลำดับแรก คือ การ ได้รับความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ในการติดต่อแจ้งความในเรื่องต่างๆ รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่เต็มใจ ตอบข้อสงสัยเป็นอย่างดี สำหรับปัญหาที่ประชาชนพบในการให้บริการ ลำดับแรกคือ จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ เพียงพอกับจำนวนประชาชนที่ไปใช้บริการจึงทำให้บริการล่าช้า รองลงมาคือ ความไม่เพียงพอของสถานที่จอดรถ และความไม่สะอาด เรียบร้อยของสถานีตำรวจ

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศ พบว่าระดับการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งส่วนใหญ่สอดคล้องกับสมมติฐานและไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่มี โดยกิจกรรมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จะเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการประชุมหรือวางแผนในการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน ส่วนกิจกรรมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนน้อยส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมในการติดตามและประเมินผล ซึ่งปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาเรื่องต่างๆ นั้น พบว่ามีปัญหาส่วนใหญ่คือ ด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์